

Lucija Stepančič

Roman Rozina: *Galerija na izviru Sončne ulice.*

Ljubljana: Modrijan (Zbirka Bralec), 2010.

Zakaj ravno jaz? Vprašanje, ki si ga človek zastavi, kadar se mu zgodi najbolj vnebovpijoča krivica ali najbolj šokantna nesreča, lahko, čeprav zelo redko, pomeni tudi nepričakovano srečo, še posebej, če je ta hkrati tudi nedoumljiva.

Zakaj ravno jaz, se sprašuje protagonist romana, skoraj šestdesetletni lastnik galerije, ko mu v naročje nenadoma skoči pol mlajša fatalka, ki namerava tam več kot očitno tudi ostati. Zakaj ravno on, se sprašuje bralec, medtem ko se galeristu skorajda zmeša od sreče (komu se pa ne bi?). In zakaj prav on? Ni ne lep, ne bogat, ne šarmanten, medtem ko je ona vse to in še mlada. Bolj neskladnega para ne more biti. Dokler se njeni motivi nenadoma ne razjasnijo – in šokantna preprostost odgovora je tudi vsa kleč te zgodbe. Ženska je namreč bolna, in to na smrt. Ne potrebuje žrebcev, nobenih alfa samcev, naj se ji še tako ponujajo. Ne potrebuje niti pametnjakovičev in špekulantov, ti ji gredo lahko samo še na živce. Potrebuje nekoga z mirnim in globokim glasom, nekoga z dušo. Ničevost življenja se ju prav nič več ne dotakne, kar sama od sebe zbledi, zdaj šteje le še to, koliko duše ima kdo in koliko je sposoben dati. Če kdaj, potem je prav v takih trenutkih pravi čas za najbolj preproste, lirične vrednote in roman bi bil lahko pravo malo čudo.

Pa tudi je? Avtorjev namen, da bi bralca zapeljal v nežno razpredanje o visokih idealih, je več kot očiten, vprašanje pa je, ali se mu je to tudi posrečilo. Opozorilni signali se kar naprej oglašajo, in to kljub vsem željam, da bi se kritično mišljenje vsaj začasno postavilo v oklepaj. Zatakne se namreč že na samem začetku, že s protagonistom, ki v vlogi lastnika galerije ni kaj prida prepričljiv. Je namreč prav ljubeznivo zaplankan preprostež, ki daleč od ponorelega sveta sanja svoje sanje o veličastnem umetniškem zveličanju, malo pa seveda tudi o svoji (čeprav nedokazani) genialnosti. Pri čemer niti ni najhuje, da je skromnost, ki jo izkazuje s pravicato gorečnostjo, po vsej

verjetnosti lažna in da, pa čeprav nevede, iz vsakega stavka kriči: Kako sem intuitiven! Kako sem neodvisen od kritikov in mode! Kako pomirjujoče zveni moj glas! Oh in sploh! Za sam roman so namreč še veliko bolj pogubne poteze, ki k liku galerista preprosto ne sodijo. In ki nehote razkrivajo tradicionalno domačijsko podcenjevanje celotne umetniške branže (ob njenem hkratnem precej naivnem precenjevanju).

Saj ne da tovrstni poslovneži ne bi smeli biti narcisoidni in se ne bi smeli skrivaj naslajati nad svojo samopodobo v ogledalu umetnosti (take užitke privoščim vsakomur, njim pa še posebej). Toda prav gotovo ne morejo biti nerazgledani in brez vsakega svetovljanstva. Ampak tu že kar na začetku izvemo, da si tipček nikoli v življenju ni zastavljaj vprašanj in da je imel vse kar za samoumevno (kako gre to skupaj z ukvarjanjem z umetnostjo?). Da še nikoli nikjer ni bil in da si ni ogledal niti originalov najbolj ponarodelih svetovnih mojstrov in (še z Manetovim *Zajtrkom v travi* ima težave). Sploh pa je teleban, ki (pri skoraj šestdesetih!) ob pogledu na nago žensko na plaži zastoka: "Bom sploh še mogel iskati lepo v naslikanem, če sem videl živo lepoto? Kako naj se posej navdušujem nad lepim v slikah, če se mi je prikazala resnična lepota?" Tako kot mu je po večernem posedanju za šankom s študenti slikarstva potrebna "celonočna spoved". In je že kar precej zoprno, ko študente pokroviteljsko treplja in jim s pridušenim glasom servira poslednje skrivnosti Umetnosti z veliko začetnico. Kot da so mladi naravnost nori na naivne dobričine. Kot da niso sposobni prepoznati superiornosti, ki se skriva za sladkim nasmehom. Pa smo spet tam! Umetniki in njim podobni so ali tepčki in malodane stari devičniki ali pijanci, ki jim je spodletelo, ali bleferji, ki se obešajo na trende. Rozinovo pisanje tega tradicionalnega imaginarija (terarija) niti malo ne razširja, kvečjemu ga zvede na grobe karikature.

Na ta način avtorju seveda ni moglo uspjeti, da bi iz zgodbe in likov naredil kaj več. Oboje ostaja stereotipno, nenehno izmišljevanje novih in novih prigod pa le še povečuje občutek statičnosti. V pripovedi, ki potrebuje ogromno umetnega dihanja in celo vrsto trapastih domislic, da se sploh privleče na cilj, floskule o "intimnem razmerju s sliko", o "poglabljanju duhovnih obzorij" ter celo o "prijetni pijanosti čutov" razkrivajo precej popreproščen idealizem. Kar želi učinkovati nostalgično in pričarati patino, deluje kvečjemu provincialno. In zoprno spominja na dejstvo, da je po stari slovenski modrosti umetnik na eni strani visoko poduhovljena oseba, celo nekakšen svečenik ali vsaj nedosegljivi, večno zagonetni modrec, po drugi strani pa vaški čudak, rahlo zaostali prijaznež.

Za sam roman niti ni tako zelo problematično dejstvo, da se visokoleteči ideali uporabljajo predvsem za pihanje na dušo, še posebej če je ljubljena

pravcata muza in utelešenje jungovske anime. Sitno pa je, da gromoglasna retorika izrečenega ne ustreza vsebini in da je tisto, kar ima povedati naš vrli galerist, samo nekakšen precej posplošen umetniški *common sense*, in še precej starokopiten povrhu. *Galerijo* je prav zanimivo primerjati z esejističnim romanom Izidorja Cankarja *S poti*, v katerem prav tako na veliko filozofirajo o umetnosti in ki danes, več kot sto let po nastanku, še vedno učinkuje neverjetno sveže in aktualno, svetovljansko, saj so zapletene reči povedane preprosto in neizumetničeno, čeprav v duhu svojega časa. Povsem drugače kot tu, kjer vse tiči v ponarejeni patini in je od začetka do konca tako zatrpáno s samimi efekti, da do kompleksnosti, ki bi se lahko vzpostavila spontano (in samo taka je prepričljiva), sploh ne more priti.

Že sami dialogi so nemogoči, neizgovorljivi in je bolje, da si jih niti ne poskusimo zamisliti izgovorjene v filmu. Takole gre pogovor o življenju (v premem govoru): “da nas razstoteri, ko nas val trešči ob steno in nam ukrade moč, a nas že naslednji trenutek znova sestavi, vedno nekoliko drugačne. Na nas lepi stvari, ki so plod volje in naključij, nenehno ruši začetni ustroj, spreobrača red v nemir in kaos v utečenost, ves čas podira ritem, a hkrati že gradi novega. Življenje je tisto, ki ljubko, na čipko spominjajočo prvo obliko preorje in pregnete do nerazpoznavnosti” ... In tako naprej. V tem romanu že najstniki govorijo nabuhlo, da je joj.

Tako je dokončno zvedenel tudi avtorjev adut številka dve, namig na samorodne genije in ljudi z obrobja, ki so ohranili avtentičnost in globoko povezanost s prasilami. Podzaplet tega romana prinaša nekaj brskanja po preteklosti: skrivnostnemu umetniku in skrivnostni ženski se pozneje pridruži še skrivnostna zeliščarica, nazadnje je tu kar serija žensk z imenom Marija, ki se zvrstijo skozi stoletje in kot vidke ali zdravilke presežejo vsaka svoj čas. Oziroma naj bi ga presegle, saj z avtorjevimi najboljšimi namerami vred ostajajo papirnate in so enako neživljenjske ter izumetničene kot knapovski deček, ki naj bi iz nič ustvaril čudežno genialna dela, se potem ustalil v galeriji in do konca življenja niti mignil več s prstom, a vseeno “vedel vse”. Ali enako papirnati ustanovitelj in prvi lastnik galerije, rojen poslovnež, ki že pred letom 1900 pridelal toliko denarja, da ga še po sto letih ne zmanjka, v jutru po poročni noči pa pusti vse (seveda z ženo vred) in le še spleta venčke z nekakšno skuštrano coprnico (no, vmes je bil tudi potres). In tako naprej.

Da se razumemo. Prav nič ni narobe z željo po barviti čarobnosti, po sorodni duši (še posebej, če se jo je iskalo vse življenje) in po tem, da bi se daleč od izobraževalnega kolesja ustvarjala čudovita umetnost. Samo po sebi tudi z željo, da bi bilo mogoče spraviti “v kroženje vso deželo in veselje”, ni nič narobe. Le da je to očitno silno težko ustrezno spraviti med platnice.